

Vlinders

tijdschrift van De Vlinderstichting
jaargang 39, november 2024

29 soorten Europese libellen
(ernstig) bedreigd of kwetsbaar

Steuntje in de rug voor
bruine eikenpage

Vlinders

'Vlinders' is het kwartaaltijdschrift van De Vlinderstichting. Het geeft informatie over vlinders en libellen in Nederland.

ISSN 0923-1846

Redactie

Jurriën van Deijk, Eva Drukker,
Maarten Immerzeel, Louis van Oort,
Albert Vliegthart

Hoofd- en eindredactie en vormgeving

Marjelle Molenaar

Omslag

Bruine eikenpage
Foto: Jurriën van Deijk

Kopij

sturen naar redactieadres, uiterlijk twee maanden voor het verschijnen van het nummer. Auteurs wordt verzocht alvorens te gaan schrijven contact op te nemen met de redactie.

Druk

Propress, Wageningen
Dit tijdschrift is gedrukt op volledig gerecycled papier.

Advertenties

marjelle.molenaar@vlinderstichting.nl

Redactieadres

marjelle.molenaar@vlinderstichting.nl

Overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie en de auteur.

Donateurs

U kunt zich aanmelden als donateur via onze website of uw donatie overmaken op NL63 TRIO 0212 4880 74 t.n.v. De Vlinderstichting te Wageningen. Donateurs (vanaf € 30 per jaar) ontvangen elk kwartaal het tijdschrift Vlinders. Een donateurschap voor het leven bedraagt € 1.000. Giften zijn natuurlijk ook altijd welkom.

Opzeggen kan schriftelijk of via info@vlinderstichting.nl.

Algemeen contactadres

De Vlinderstichting
Postbus 506
6700 AM Wageningen
tel. 0317 - 46 73 46
info@vlinderstichting.nl

Bezoekadres

Mennonietenweg 10, Wageningen
www.vlinderstichting.nl

Volg ons op

Vlinder of libel gezien?

Geef het door via www.telmee.nl.

Vragen over een vlinder of libel? Kijk op

www.vlinderstichting.nl. U kunt uw vraag ook sturen naar vragen@vlinderstichting.nl.

4

6

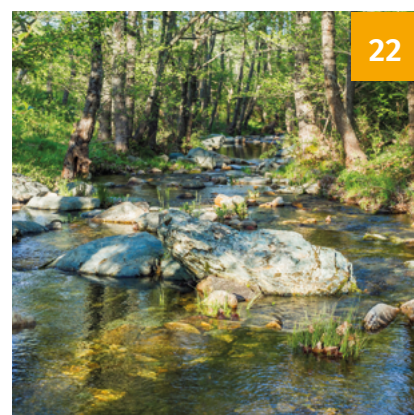
10

14

18

22

25

26

Titia Wolterbeek

Beste donateurs,

We mogen ons in Nederland gelukkig prijzen met zoveel betrokken mensen die zich inzetten voor de natuur, voor vlinders en libellen, en soms zelfs met name voor een enkele soort. Deze Vlinders geeft daar weer vele mooie voorbeelden van. In Nederland is dat ook hard nodig; ik ben ervan overtuigd dat deze aandacht onmisbaar is voor het voortbestaan van veel soorten. De nieuwe Europese Rode Lijst Libellen laat zien dat deze aandacht ook in veel van de ons omringende landen hard nodig is. Helaas zijn het aantal libellenbeschermers in de ons omringende landen *zeldzaam* en *lokaal*, om in 'Rode Lijst'-jargon te blijven. Het samenstellen van de Rode Lijst heeft deze mensen bij elkaar gebracht. Voor hen was het fijn om hun kennis over de soorten in hun land te kunnen delen en van elkaar te kunnen leren. En dat smaakte naar meer: deze zomer is, op initiatief van collega Roy van Grunsven, de Europese libellenorganisatie *Dragonfly Conservation Europe* opgericht. Een belangrijke stap: mede dankzij *Butterfly Conservation Europe* is de bescherming van vlinders in Europa enorm verstevigd en het aantal vlinderbeschermers is inmiddels in veel landen behoorlijk *talrijk* en *wijdverbreid*. Zo werken we samen aan een toekomst voor vlinders en libellen!

Titia Wolterbeek
Directeur/bestuurder

De nieuwe versie van de Veldgids Dagvlinders is uit, compleet geactualiseerd en eindelijk weer te bestellen!

Kim Huskens

Het logo van Dragonfly Conservation Europe.

Inhoud

Artikelen

Stinzenplanten – voorjaarsbloeiers voor vroege vlinders	4
Verdwenen dagvlinders uit Nederland – het zilverstreephooibeestje	6
Bovenstebeste Bermbeheerders 2024	10
29 libellensoorten op de Europese Rode Lijst	14
Het Beschermingsfonds voor de bruine eikenpage	18
meetnet vlinders Waarom zijn er zo weinig vlinders?	20
Libellenfeest in de Oostelijke Rhodopen	22
De vale stofuil in Nederland	25
Tamme kastanje – ook voor vlinders een lekkernij	26

Rubrieken

Wetenschappelijk	28
Boeken	29
Giften	29
In 't kort	30
(Web)winkel	31
Opmerkelijk	32

Stinzenplanten voorjaarsbloeiers voor vroege vlinders

Stinzenplanten zijn hoofdzakelijk knol-, bol- en wortelstokgewassen die vroeg in het voorjaar tot bloei komen. De naam danken ze aan de Friese stinsen (versterkte stenen woontorens) waar deze planten van oudsher te vinden zijn. De naam stinzenplant is evenwel pas begin 20e eeuw ontstaan. De heemkundige Jacob Botke (1877-1939) noemde in 1932 deze planten 'stinsplanten' in zijn boek *De Gritenij Dantumadiel*, omdat de lokale bevolking sprak over de 'Stinsblomkes' bij de Schierstins in Feanwâlden. Stinzenplanten kunnen van grote waarde zijn voor vlinders. Door klimaatverandering gaan vlinders steeds vroeger in het jaar vliegen. Stinzenplanten kunnen in deze periode waarin er verder nog niet veel bloeit in nectar voorzien.

Veel stinzenplanten zijn oorspronkelijk afkomstig uit bossen en bergweiden in Midden- en Zuidoost-Europa en Zuidwest-Azië. Deze plan-

Tekst: Rob Groendijk
De Vlinderstichting

ten zijn eigenlijk ingeburgerde exoten. Heel vroeger kwamen veel bol- en knolgewassen al voor in de kruidentuinen bij kloosters vanwege hun medicinale werking. De monniken en nonnen hadden de kennis en kunde om gebruiken vast te leggen. Tevens was er transport tussen de kloosters onderling zodat (stinzen)planten over de kloosters in Europa verspreid konden worden. Ook bij kastelen kwamen toen kruiden- en moestuinen voor met vaak een muur eromheen ter bescherming tegen plukgrage vingers en wilde dieren. De tuin was een soort paradijsuin.

Paradijs komt uit het Perzisch en betekent letterlijk 'ommuurde tuin'.

Arts-botanicus Dodonaeus (Rembert Dodoens, 1517-1585) heeft in 1554 over de medicinale werking van planten een lijvig medisch-botanisch boekwerk geschreven: het *Cruydeboeck*. Een heel gebruikelijke combinatie in die tijd waarin de geneeskunde vooral kruiden gebruikte. Ook Carl Linnaeus (1707-1778) was arts-botanicus. Om arts te worden moest men veel van planten weten en daarom moest men botanie volgen als onderdeel van de opleiding tot arts.

Nadat de geneeskunde een verdere ontwikkeling doormaakte, kwam de medicinale werking van kruiden op de achtergrond te staan. De nutsfunctie verdween en de sierfunctie werd sterker. Bij kastelen en landhuizen en dus ook stinsen werden de planten van nutsplant nu vooral sierplant voor een 'aards paradijsje'.

Medicinale werking stinzenplanten

Veel stinzenplanten hadden van oudsher een nutsfunctie en zijn al beschreven door Dodonaeus e.a. in de zogenaamde 'kruidenboeken'. Een paar voorbeelden van toepassingen van vroeger:

- ☛ Sneeuwkllokje bevat stof galantamine: een alkaloïde. Deze stof versterkt de werking van de hersenzenuwen en wordt nu nog als medicijn tegen dementie gebruikt;
- ☛ Winterakoniet: alle delen zijn bij hoge dosis

Janet Gerbens-Bos

Citroenvlinder op bonte krokus.

Kleine vos op sterhyacint.

giftig door glycoside, een stof die de hartwerking beïnvloedt;

- ✚ Holwortel bevat de stof dopadine en werd gebruikt tegen pijn en krampen;
- ✚ Gele anemoon werd gebruikt tegen uitwendige gezwellen en in mondwater tegen kiespijn;
- ✚ Maarts viooltje tegen luchtwegklachten en bij huidproblemen;
- ✚ Daslook tegen verhoogde bloeddruk;
- ✚ Adderwortel werd gebruikt als tegengif bij slangenbeten doordat het een sterk samentrekkende werking heeft.

Bloeiperiode

Naast dat vlinders steeds vroeger in het jaar beginnen te vliegen, worden ze ook op zonnige dagen in de winter al uit hun winterslaap gewekt. Stinzenplanten kunnen in deze periode een mooie toevoeging zijn in het nectaraanbod. De boerenkrokus bijvoorbeeld, is zeer welkom als energieleverancier voor deze overwinteraars. De zogenoemde 'bloeiboog' moet dus al vroeg beginnen en daarvoor zijn stinzenplanten bij uitstek geschikt. Veel stinzenplanten zijn echter niet in co-evolutie geweest met vlinders. Deze stinzenplanten waren veelal uitgebloeid voordat de vlinders gingen vliegen. Door het gebrek aan bestuivers is vegetatieve vermeerdering veelvoorkomend bij deze planten.

Belangrijke stinzenplanten voor vlinders

De Friese florist Douwe van der Ploeg stelde een lijst op van achttien erkende stinzenplanten die al vaak meer dan 150 jaar voorkomen op historische plekken in Noord-Nederland. Later zijn er soorten bijgekomen, maar dit kan regionaal verschillen.

Hieronder bevinden zich een aantal voor vlinders zeer interessante vroegbloeiende stinzenplanten die

van belang zijn voor vroege vliegers, vooral omdat ze nectar produceren, mits er op dat moment een goede temperatuur is en de stinzenplanten op een zonnige standplaats staan:

- ✚ Bonte krokus *Crocus vernus* en Boerenkrokus *Crocus tommasinianus*
- ✚ Winterakoniet *Eranthis hyemalis*
- ✚ Maarts viooltje *Viola odorata*
- ✚ Sneeuwkllokje *Galanthus nivalis*
- ✚ Lenteklokje *Leucojum vernum*

En iets later verschijnen:

- ✚ Holwortel *Corydalis cava*
- ✚ Oosterse Anemoon *Anemone blanda*

En als 'bijgoed', maar niet officieel een stinzenplant (want later pas in Nederland geplant):

- ✚ Blauw druifje *Muscari botryoides*
- ✚ Grote sneeuwroem *Chionodoxa luciliae*
- ✚ Oosterse sterhyacint *Scilla siberica*

Tot slot

Stinzenplanten zijn waardevolle vroegbloeiende knol- en bolgewassen die vroege vlinders van energie kunnen voorzien zodat ze moeilijke tijden kunnen overbruggen. Aanplanten van biologische stinzenbollen geeft de bloeiboog een mooie start. Stinzenplanten vervullen op deze manier een ondersteunde rol aan de inheemse planten. Bovendien zijn deze planten een lust voor het oog en de aankondiging van de lente.

Bronnen

De bronnen geraadpleegd voor dit artikel zijn te vinden via www.vlinderstichting.nl/tijdschrift/bronnen ●

het zilverstreephooibeestje **Verdwenen dagvlinders uit Nederland**

Vijftien soorten dagvlinders verdwenen er uit Nederland. In deze miniserie leggen we telkens een van de verdwenen soorten onder de loep. Hoe verdween deze soort? Waarom verdween hij? En zou hij nog kunnen terugkeren?

Tekst & foto's: Chris van Swaay
De Vlinderstichting

Niet veel mensen zullen hem zelf gezien hebben. Een klein donkerbruin vlindertje, en pas als hij gaat zitten valt de getekende onderkant op, met een rij oogjes in een oranje veld, afgemaakt met een subtiel zilveren streepje. Wie hem in Nederland zag, is nu minstens 80 jaar oud en wie hem in het buitenland zag, heeft daar een eind voor moeten reizen. En alleen als die reis richting de Baltische staten en Rusland ging, kan dat een toevalsontmoeting geweest zijn, in de rest van Europa moet je al weten waar je moet zoeken. We hebben het over het zilverstreephooibeestje, een lange naam voor een klein vlindertje.

In 1866 vermeldt A.H. Maurissen voor het eerst het zilverstreephooibeestje voor Nederland: *“Vole en abondance dans quelques bois taillis aux environs de la ville”* (“Vliegen in overvloed in sommige hakhoutbossen in de buurt van de stad”, een heer van stand schreef in die tijd in het Frans). Die stad was hier Maastricht, waar hij woonde. Omdat Maastricht toen nog een vestingstad was (in 1867 werd begonnen met het afbreken van de muren) was de directe omgeving van de stad boomloos: er moest zich geen vijand kunnen verstoppen. De vlinders zullen dus buiten het directe schietveld van de kanonnen van Maastricht gevlogen hebben.

Maurissen meldt de soort later nog uit Houthem (tussen Maastricht en Valkenburg) in 1882. Wellicht hebben de zilverstreephooibeestjes gevlogen in de hakhoutbossen aan de rand van het Geuldal tussen Maastricht en Valkenburg.

Er zijn maar een paar (meest ongedateerde) vlinders uit Maastricht en omgeving bewaard gebleven in verzamelingen. In 1899 wordt voor het laatst een zilverstreephooibeestje bij Maastricht gevangen en bewaard. Op een onduidelijke melding uit 1921 bij Valkenburg na wordt de soort verder niet meer in Zuid-Limburg gevonden.

Het is vreemd dat er zo weinig vlinders verzameld zijn, terwijl de vlinders talrijk waren volgens Maurissen. Want het zal ook toen al een gewilde soort geweest zijn bij verzamelaars. Net zoals nu fotografen alle Nederlandse soorten in Nederland met een eigen foto in hun fotocollectie willen hebben, wilden verzamelaars toen ook graag alle Nederlandse soorten opgeprikt hebben staan. Vermoedelijk zijn de zilverstreephooibeestjes toch heel lokaal geweest,

en kwamen ze maar op een paar plekken voor, waar ze dan wel ‘in overvloed’ konden vliegen. Verdwenen zijn ze hier vermoedelijk omdat het hakhoutbeheer steeds minder werd toegepast en de bossen verder opgroeiden en steeds dichter werden.

In 1902 en 1903 verzamelde G.J. Klokman in totaal acht exemplaren op landgoed Slangenburg bij Doetinchem, een gebied waar hij tussen 1900 en 1906 zeer actief was. Maar in 1900 en 1901, toen hij ook op de Slangenburg was, getuige andere vangsten, ving hij er geen. Wellicht ontdekte hij de plek pas in 1902, wat ook suggereert dat het om een kleine geïsoleerde locatie ging waar hij de twee eerdere jaren aan voorbij was gegaan. Dat hij er na 1903 geen meer ving kan te maken hebben met andere prioriteiten (hij besteedde blijkens zijn artikelen veel tijd aan de toen zeer zeldzame grote weerschijnvlinder), of dat de vlinders inmiddels verdwenen waren.

Opvallend genoeg meldt hij de vangsten van het zilverstreephooibeestje niet op de bijeenkomsten van de Nederlandse Entomologische Vereniging, waar hij wel uitgebreid vertelt over de Slangenburg en de vele vlindersoorten die hij daar vond, waaronder keizersmantel, duinparelmoervlinder, grote parelmoervlinder, gentiaanblauwtje, tijmblauwtje, zilvervlek, en zijn grote trots, de grote weerschijnvlinder. Maar geen woord over het zilverstreephooibeestje. Nooit heeft iemand anders voor of na Klokman zilverstreephooibeestjes in deze omgeving gevonden: het was een kleine, wellicht tijdelijke populatie, of Klokman heeft de vlinders van elders (Winterswijk?) onder de naam Slangenburg in zijn collectie gezet. We kunnen het hem niet meer vragen.

In 1900 duikt het eerste gedateerde exemplaar uit Winterswijk op. Uit die omgeving zal de vlinder tot 1959 regelmatig gemeld worden, al is er een groot gat tussen 1912 en 1941 zonder waarnemingen. Van 1955 tot en met 2 juni 1959, toen de laatste drie exemplaren gevangen werden, zijn alle zilverstreephooibeestjes alleen nog door P.H. van de Pol verzameld. Hij ving ze elk jaar, tot wel negen op een dag. Op 9 juni 1957 vindt hij een bijzonder exemplaar zonder witte banden, die hij in Entomologische Berichten beschrijft (Van de Pol, 1959). Overigens heeft hij na 1959 niet meer verzameld rond Winterswijk. Het valt daarmee niet uit te sluiten dat de soort nog enkele jaren langer in deze omgeving is voorgekomen, ook omdat er weinig gezocht werd in de goede tijd van het jaar

Verschiedende plekken in Europa waar het zilverstreephooibeestje vliegt.

(de eerste helft van juni) blijkens waarnemingen van andere soorten. Hoe dan ook is het zilverstreephooibeestje nooit meer opgedoken in Nederland.

Leefgebied

In de beschrijvingen van het leefgebied komen de woorden hakhoutbos en kreupelhout vaak terug. En ook in het buitenland lijkt dat een goede omschrijving. De vier foto's van het leefgebied zijn uit verschillende plekken in Europa. Maar echt heel bijzonder zien deze plekken er ook weer niet uit. Het zijn allemaal natte plekken, maar echt bijzonder rijk aan andere vlindersoorten waren ze ook niet. Wel waren er op al deze plekken ook (meestal al wat oudere) bont dikkopjes. Bij Maastricht vermeldt Maurissen het bont dikkopje niet van deze plek (die was ook toen al zeldzaam in Zuid-Limburg), en ook Klokman ving geen bont dikkopjes op de Slangenburger. Bij Winterswijk werden zilverstreephooibeestje en bont dikkopje wel vaker samen (of althans op één dag) gevangen.

Op topotijdreis.nl kun je kijken naar twee kaartjes van het Natura 2000-gebied Willinks Weust in Winterswijk; links de oude situatie en rechts de huidige. Dit gebied zou volgens overleveringen, een van de plekken met zilverstreephooibeestje moeten zijn geweest. Maar als je naar de kaarten kijkt, zie je dat deze streek bijna onherkenbaar veranderd is, afgezien van de wegen en namen van boerderijen. Topotijdreis laat links (figuur 1) rond 1925 een mengeling van heideveldjes, veentjes, stukjes met hoog bos, stukjes met hakhoutbos en akkertjes en hooilandjes omzoomd met houtwallen zien. Daar zal op veel plekken leefgebied voor het zilverstreephooibeestje geweest kunnen zijn (al zal het voor deze veeleisende soort vermoedelijk maar hier en daar net goed geweest zijn). Rechts de huidige situatie, met eigenlijk alleen raagraslanden (lichtgroen), maisvelden (wit) en hoog bos (donkergroen), en een groeve. Alle kleinschalige stukjes natuur, overgangen en mengvormen zijn weg. Zelfs als in het Willinks Weust nog een stukje leefgebied zou zijn, is het heel klein,

Figuur 1. Rond 1925 bestond het natuurgebied Willinks Weust uit een mengeling van heideveldjes, veentjes, stukjes met hoog bos, stukjes met hakhoutbos en akkertjes en hooilandjes omzoomd met houtwallen (links). De huidige situatie (rechts) bestaat eigenlijk alleen uit raagraslanden (lichtgroen), maisvelden (wit) en hoog bos (donkergroen), en een groeve.
Bron: Kadaster, Apeldoorn.

geïsoleerd en door successie sowieso binnenkort ongeschikt. Hier is voor het zilverstreephooibeestje helemaal niets meer te zoeken.

Toekomst

Overal in Europa worstelt men met het behouden van het zilverstreephooibeestje. De soort staat op de Habitatrictlijn, wat betekent dat hij vanuit Europese regelgeving beschermd moet worden. Zou hij nog in Nederland voorkomen, dan moest onze overheid maatregelen voor het behoud van deze soort treffen.

Met uitzondering van de Baltische staten en Rusland doet de soort het eigenlijk overal slecht. Populaties verdwijnen nog steeds een voor een. Het behouden van (vochtig) hakhoutbos en kreupelhout blijkt een hele uitdaging. Doe je niks, dan schiet het bos binnen een paar jaren door successie hoog op en verdwijnt de soort. Vroeger werden plekken als deze vanzelf onderhouden: het hout was nodig voor de kachel, en hakhoutbossen werden door de boeren kort gehouden. En omdat iedere boer dat op zijn eigen manier en moment deed, was er vanzelf veel variatie met tijdelijke open plekken waar net gekapt was in een hakhoutbos. Alleen maar heel af en toe zijn alle puzzelstukjes voor deze altijd al bijzondere soort op hun goede plek gevallen. En al die plekken zijn inmiddels allang niet meer geschikt, meestal groeit er nu hoog opgaand bos, het hele mozaïek van kleine, ten dele gekapte hakhoutbosjes met veentjes, natte bloemrijke graslanden en hoog bos komt nog maar op een paar plekken voor.

In Nederland zal het zilverstreephooibeestje niet vanzelf meer terugkeren, hij zou er honderden kilo-

meters voor moeten afleggen. Maar bovenal hebben we geen leefgebied dat groot, nat en gevarieerd genoeg is (en kan blijven) om altijd geschikt leefgebied te bieden. En dat betekent dat u ervoor op reis moet. Helaas is Rusland nu wat lastiger, maar een trip door de Baltische staten in juni geeft u nog altijd een redelijk goede kans er een tegen te komen.

Literatuur

- Maurissen, A.H. (1866). Macrolépidoptères observés dans le Duché de Limbourg. Tijdschrift voor Entomologie 9, 169-188.
- Maurissen, A.H. (1882). Lijst van insecten, in Limburg en niet in de andere provincien van Nederland waargenomen. Tijdschrift voor Entomologie 25, CX-CXX.
- Pol, P.H. van de (1959). *Coenonympha hero* L. f. *defasciata* nov. Entomologische Berichten (Amsterdam) 19 (9), 191. ●

Bovenstebeste Bermbeheerders 2024

Jurtko Boerma en Joke Hellenberg-Boerma van akkerbouwbedrijf Elswerd zijn verkozen tot Bovenstebeste Bermbeheerders 2024. Zij namen jaren geleden het beheer van een naastgelegen fietspadberm over van de gemeente. Dankzij hun inspanningen is de berm inmiddels heel wat inheemse kruiden en planten rijker en zijn er altijd bloemen beschikbaar voor insecten.

Elke twee jaar reikt De Vlinderstichting in samenwerking met Groenkeur de prijs uit voor Bovenstebeste Bermbeheerder. Een leuk

Tekst: idee dat zes jaar geleden door een donateur werd bedacht om bermbeheerders die zich inzetten voor biodiversiteit, en in het bijzonder insecten, in het zonnetje te zetten. Dit jaar bracht deze prijs ons naar het Hoogeland naar boerderij Elswerd in het noorden van Groningen.

Cato van Houten
De Vlinderstichting

Laten we een klein beetje de omgeving en geschiedenis in duiken. Elswerd ligt tussen Rottum en Doodstil en op deze wierde vinden we de gelijknamige boerderij van Jurtko en Joke. Naast de boerderij loopt het Boterdiep, een oude waterweg met een lange geschiedenis. Vroeger liep langs deze waterweg het karrenspoor van het oude trekpad. Dit trekpad heeft inmiddels plaatsgemaakt voor een verhard fietspad. De buurt noemt dit pad het Cerespad,

vernoemd naar de oude steenfabriek te Rottum zo'n twee kilometer verderop.

Het Cerespad heeft altijd al een belangrijke rol gespeeld in de verbinding van de streek. Oude wegen zoals deze vormen de verbindingaders voor mens, plant en dier. Door de jaren heen heeft het stel samen heel wat informatie over de lokale geschiedenis verzameld. Voor Jurtko en Joke versterkt dit soort geschiedenis de band die ze hebben met de plek.

Van bloemrijk hooiland naar bloemrijke fietsberm

“Het belang van goed beheer zou óók logisch moeten zijn. Je gaat geen veld inzaaien om er vervolgens niets meer mee te doen. Er zijn potentieel zoveel goede plekken, als je er maar goed op blijft beheren. Met korte contracten kun je niks opbouwen, alleen over een langere tijd kun je laten zien wat beheer echt doet.”

Na de verbreding van het Boterdiep rond 1850, moest een nieuwe trekweg worden aangelegd. Daar stond echter het stenen huis van twee ongetrouwde zussen. De zussen wilden hun woning niet zomaar opgeven en vroegen om compensatie. Er werd vastgelegd dat de zussen de graswallen langs de nieuwe trekweg konden verpachten en de opbrengst mochten houden. Ruim honderd jaar werden deze graswallen verpacht aan lokale bewoners en gebruikt als hooiland. Dat hooien ging vroeger met een zeis en maai balk. Het maaisel lag eerst nog een aantal dagen op de berm te drogen, waar het geschud en gekeerd moest worden. Als mooie bijkomstigheid van dit proces konden insecten en kleine dieren

Gele morgenster in de Ceresberm.

Gefaseerd maaien en afvoeren zorgt hier voor veel variatie.

rustig uit het maaisel kruipen en plantenzaden nog narijpen en op de bodem vallen. Het droge hooi werd uiteindelijk afgevoerd en zo ontstond er door de jaren heen een bloemrijke berm.

In 2006 werd op het oude trekkpad een verhard fietspad van 3,5 km aangelegd. De gemeente wilde daarbij de berm 'netjes' gaan onderhouden door middel van klepelbeheer. Om deze bloemrijke plek te behouden, kwamen Jurtko en Joke samen met hun buurman van de verderop gelegen steenfabriek, Bert Lanjouw, met een beter plan.

Tips van Jurtko en Joke

“Om een goede berm te krijgen en te houden moet je op het juiste moment maaien, het maaisel even laten liggen en het dan omhoog harken en afvoeren. Bij het maaimoment hou je rekening met het seizoen. Zo haal je alleen weg wat weg moet en laat je de rest staan.”

Jurtko en Joke maaien altijd in fasen. Er wordt daarbij veel rekening gehouden met het bloeimoment van de aanwezige planten. Zo komen bijvoorbeeld ratelaar en kaasjeskruid pas later in het jaar op gang en daar wordt tijdens maaibeurten dan ook netjes omheen gemaaid.

Na een maaibeurt blijft het maaisel enkele dagen liggen voordat het bij elkaar wordt geharkt en kan

Oranje luzernevlinder.

Het opengestelde boerenlandpad.

worden afgevoerd. Net zoals vroeger. De zaden hebben zo alle kans om terug in de berm te vallen en het volgende jaar weer te kiemen. Een deel van de zaden halen ze naar de bufferstroken van de boerderij. Dit doen ze door het zadenrijke hooi met de machine over de akkerranden uit te strooien. Zo maakt de boerderij gebruik van eigen lokale bloemen. In de berm en rond de boerderij vinden we dan ook een prachtige selectie aan bloeiende planten, zoals paarse en gele morgenster, rode klaver, rolklaver, kleine ratelaar, pinksterbloem, gewone ereprijs en kraailook.

Maaisel als grondstof

“Je moet zuinig zijn op je landbouwgrond. Je wilt als agrariër geen troep op je land. Door je eigen compost te maken heb je zelf in de hand wat je het land op brengt.”

Jurtko en Joke hebben moeten investeren om dit beheer mogelijk te maken. Niet alleen in de aanschaf van het materiaal, maar ook in de kennis die ervoor nodig is. De investering is het ze echter meer dan waard. Het maaisel zien zij als een belangrijke bodemverbeteraar voor hun bedrijf. Door het hergebruik van maaisel uit bermen en sloten is het mogelijk om lokaal compost te produceren en de kringloop kort te houden.

Om goede compost te kunnen maken, hebben zij een cursus in de CMC-methode gevolgd. Dit staat voor Controlled Microbial Composting en is voornamelijk ontwikkeld om door agrariërs ingezet te kunnen worden. De methode richt zich op het produceren van een bodemverbeteraar in plaats van afvalverwerking en veroorzaakt geen stank. Het maaisel ligt zo'n twee maanden op het erf en in die tijd wordt het wel 16 tot 18 keer omgezet. De temperatuur komt tijdens dit proces net boven de 65°C uit en dat voorkomt kieming van de zaden in het maaisel. Ook het

Matthijs van Houten

Matthijs van Houten

Joke en Jurtko in de Ceresberm met de boerderij op de achtergrond.

frequente omzetten maakt de gekiemde zaden kapot. Dat houdt in dat ook maaisel met jakobskruid tot compost verwerkt kan worden.

De compost ligt in lange rijen op een verharde compostplaat. Door de composthopen op verharding te plaatsen kan worden voorkomen dat de compost als een spons water uit de omgeving onttrekt en kan er geen bodeminsporing optreden tijdens het vele keren. Om regenwater af te voeren en plasvorming te voorkomen, heeft de verharding een hellingshoek van 2%. Onder aan de helling staat een dikke rietkraag die als helofytenfilter werkt.

Welverdiende erkenning

“Je woont in hetzelfde landschap en je moet het samen doen, boer en burger. Gezamenlijke betrokkenheid vormt een extra kwaliteit, want beleven doe je

met je zintuigen en beleven doe je samen. Menselijk contact maakt dingen mogelijk.”

Met een kwart van de ruim tweeduizend stemmen die werden uitgebracht, kunnen we Jurtko en Joke terechte winnaars noemen. Met hun inspanningen werken ze aan een gezonde bodem en houden ze belangrijk leefgebied voor bloeiende inheemse planten en insecten in stand.

Zelf hopen ze anderen te mogen inspireren. Ze zijn aangesloten bij de vereniging voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer Wierde & Dijk en hechten veel waarde aan de samenwerking tussen boer en burger. In het kader van betrokkenheid hebben zij vanuit de winnende berm ook een boerenlandpad opengesteld voor wandelaars. Nieuwsgierige vlindersaars die willen genieten van een mooie berm en het Groningse boerenland zitten rond Elswerd dan ook helemaal goed. ●

29 libellensoorten op de

De nieuwe Europese Rode Lijst voor libellen is deze zomer uitgekomen. Op een Rode Lijst staan de soorten die risico lopen uit te sterven. De Europese Unie heeft IUCN (International Union for Conservation of Nature) de opdracht gegeven om voor een aantal groepen de Europese Rode Lijst te updaten, waaronder libellen. Bij de hier gebruikte methode wordt naar de trend over de laatste 10 jaar en de verspreiding gekeken. Het gaat dus om recente ontwikkelingen, dit is anders dan de Nederlandse Rode Lijst waarbij naar de trend sinds 1950 gekeken wordt.

De afgelopen twee jaar is voor alle Europese libellensoorten gekeken naar de verspreiding, de recente trend en mogelijke bedreigingen.

Tekst:
Roy van Grunsven
De Vlinderstichting

Van zoveel mogelijk landen en regio's zijn data bij elkaar gebracht en hiermee is de Europese trend en de verspreiding bepaald. Een soort komt op de Rode Lijst als deze heel hard achteruitgaat (meer dan 30% in 10 jaar) of heel zeldzaam is, of een combinatie van die twee.

Van de 142 behandelde soorten blijken er twee soorten te worden geclassificeerd als ernstig bedreigd, negen als bedreigd en veertien als kwetsbaar (tabel 1). Daarnaast zijn er zeventien soorten gevoelig, er is geen acute bedreiging, en ze staan dus niet op de Rode Lijst, maar ze nemen wel in aantal af. Verder zijn 92 soorten thans niet bedreigd, er is geen reden tot zorg. Er zijn vier soorten waarvoor we te weinig gegevens hebben, alle vier uit het oosten van Europees Rusland en we hebben geen idee hoe algemeen ze daar zijn en of ze toe- of afnemen.

Oorzaken nader bekeken

Er vallen twee groepen libellensoorten op de Rode Lijst op. Veel soorten op de Rode Lijst leven of in stromend water in het zuiden van Europa (zestien op de Rode Lijst en zes gevoelig) of in voedselarme stilstaande wateren in Centraal- en Noord-Europa (zeven op de Rode Lijst en zeven gevoelig). Er zijn maar enkele soorten die niet in die twee categorieën vallen, bijvoorbeeld bruine glazenmaker en metaalglanslibel.

Dat er veel soorten van mediterrane beken op staan is geen verrassing, dat was ook op de vorige Rode Lijst. Veel van deze soorten hebben een klein verspreidingsgebied, dat maakt deze soorten uiteraard al snel kwetsbaar. Er is wel een aantal soorten nu sterker bedreigd dan in de vorige beoordeling, bijvoorbeeld de zuidelijke waterjuffer die eerder als kwetsbaar ingeschat was, maar nu bedreigd is. Voor deze groep is droogte het grootste probleem. Het effect van de afname van neerslag wordt nog versterkt

Maanwaterjuffer staat als kwetsbaar op de Europese Rode Lijst. Het vrouwtje is te herkennen aan het zwarte klokvormpje op segment 8.

Europese Rode Lijst

Tabel 1. De 29 libellensoorten die op de Europese Rode Lijst staan. Veel soorten komen voor in mediterrane beken of in vennen/hoogveen. De status op de vorige versie van de Europese Rode Lijst uit 2010 is ook aangegeven, EB=ernstig bedreigd, BE=bedreigd, KW=Kwetsbaar, GE=gevoelig, TNB=thans niet bedreigd, NB=niet beschouwd). Er zijn drie soorten die in 2010 niet beschouwd werden, maar nu wel: Cazuma tanglibel, die in 2020 beschreven is, Perzisch lantaarntje, gevonden op Cyprus in 2013 en Italiaanse mercurwaterjuffer die tot 2023 als ondersoort van mercurwaterjuffer beschouwd werd.

door de toename van het onttrekken van water. Dit leidt tot het droogvallen van beken en rivieren waar de larven in leven; hierdoor verdwijnen deze soorten.

Verrassender is het grote aantal wijdverbreide soorten van Centraal- en Noord-Europa op de Rode Lijst. Veel van deze soorten komen voor van Engeland of Frankrijk tot in Siberië en van de Alpen tot ver in Scandinavië. Het zijn typisch soorten van vennetjes of hoogveen. Dit zijn ook de soorten waar we ons in Nederland zorgen over maken: maanwaterjuffer, speerwaterjuffer, venglazenmaker, zwarte heidelibel, ven- en noordse witsnuitlibel. Deze soorten doen het niet alleen in Nederland slecht, maar gaan in heel Europa hard achteruit en staan nu op de Europese Rode Lijst. De afname die we in Nederland zien, speelt ook in Frankrijk, Duitsland, Polen, Tsjechië en de Baltische staten. Zelfs in het zuiden van Zweden zien we deze soorten afnemen. Bij venglazenmaker en zwarte heidelibel is de inschatting dat ze tussen 2010 en 2020 meer dan de helft van hun verspreiding in Europa verloren hebben. Op de vorige Europese Rode Lijst uit 2010 stonden beide soorten nog als “thans niet bedreigd”, er was nog niet echt reden tot zorg.

Uiteraard spelen vele factoren een rol bij de afname van deze soorten. Habitatvernietiging, stikstofdepositie, toenemende wateronttrekking en exoten dragen allemaal bij, maar klimaatverandering lijkt toch de dominante factor. Wat daarbij opvalt, is dat de echte hoogveensoorten het op Europese schaal nog niet zo slecht doen. Noordse glazenmaker is gevoelig en hoogveenglanslibel is zelfs thans niet bedreigd. Mogelijk is hun specialisatie hun redding: de veenmosspecialisten zitten veilig in het veenmos waar

ERNSTIG BEDREIGD	HABITAT	RL2010
Griekse vuurjuffer	Mediterrane beken	EB
Turkse koraaljuffer	Mediterrane beken	EB
BEDREIGD		
Cazuma tanglibel	Mediterrane beken	NB
Geeladeroeverlibel	Mediterrane beken	KW
Geelvlekheidelibel		TNB
Kretaschemerlibel	Mediterrane beken	BE
Kretawaterjuffer	Mediterrane beken	KW
Perzisch lantaarntje	Mediterrane beken	NB
Siberische waterjuffer	Vennen/hogveen	KW
Venglazenmaker	Vennen/hogveen	TNB
Zuidelijke waterjuffer	Mediterrane beken	GE
Zwarte heidelibel	Vennen/hogveen	TNB
KWETSBAAR		
Beekkeizerlibel	Mediterrane beken	KW
Blauwoogbronlibel	Mediterrane beken	BE
Bruine glazenmaker		TNB
Bulgaarse glanslibel	Mediterrane beken	KW
Griekse bronlibel	Mediterrane beken	BE
Italiaanse mercurwaterjuffer	Mediterrane beken	NB
Kempense heidelibel		KW
Maanwaterjuffer	Vennen/hogveen	TNB
Mercurwaterjuffer	Mediterrane beken	GE
Metaalglanslibel		TNB
Noordse witsnuitlibel	Vennen/hogveen	TNB
Prachtlibel	Mediterrane beken	KW
Speerwaterjuffer	Vennen/hogveen	TNB
Steenrode heidelibel		TNB
Turkse bronlibel	Mediterrane beken	KW
Venwitsnuitlibel	Vennen/hogveen	TNB
Watervallibel	Mediterrane beken	KW

oprukkende soorten als grote keizerlibel niet komen. In het open water waar de larven van maanwaterjuffers, venglazenmakers en zwarte heidelibellen zitten, leven nu wel keizerlibellen. Ook de soorten van de echt koude plekken, zoals noordse waterjuffer, azuurglazenmaker, taiga- en toendraglanslibel lijken het (nog?) beter te doen en zijn slechts gevoelig of zelfs niet bedreigd. Deze zitten op koude plekken waar de warmteminnende opportunisten ook niet voorkomen. Naast de concurrentie en predatie door de warmteminnende soorten lijkt ook zuurstofbeschikbaarheid in het steeds warmere, en dus zuurstofarmere, water een rol te spelen, maar daar weten we nog erg weinig van.

De geelvlekheidelibel die in sommige jaren, zoals 1995 en 2005, ook in Nederland algemeen was, is uit een groot deel van Europa verdwenen, ook uit gebieden waar hij vroeger altijd talrijk was. Deze staat dus ook als bedreigd op de Rode Lijst. Het droogvallen van de poelen waar deze soort leeft, door drainage, daling van het grondwater en klimaat speelt absoluut een rol. Dat bruine glazenmaker en metaalglanslibel ook als kwetsbaar op de Rode Lijst staan is onverwacht. Beide soorten blijken niet alleen in Nederland, maar in heel Europa af te nemen. Waardoor dat komt is onduidelijk.

Een paar soorten toegelicht

Kempense heidelibel

Kempense heidelibel is lokaal heel talrijk in Nederland, dat was iets meer dan 10 jaar geleden wel anders. Toen had de Kempense heidelibel de Weerribben nog niet gevonden en kwam alleen voor in de Kempen. De grootste populaties waren in België en af en toe plantten ze zich in Nederland voort. De populaties in de Kempen zijn nu zo goed als verdwenen, er is nog één kleine populatie net over de grens in België. Ook in de rest van Europa gaat hij achteruit. In de jaren tachtig kwam de Kempense heidelibel nog massaal voor in de Camargue. Hier vlogen miljoenen individuen, nu is hij daar zeldzaam door veranderd hydrologisch beheer van de rijstvelden. Mogelijk is de populatie in Overijssel nu de grootste van Europa, maar ook hier kan dat snel veranderen. Het is dus een kwetsbare soort waarvoor we in Nederland een bijzondere verantwoordelijkheid hebben.

Zwarte heidelibel

In de voorlopige verspreidingsatlas (Wasscher, 1995) staat dat het een algemene soort van de zandgronden is die bij heidevennen vaak zeer talrijk kan voorkomen. Ook in de atlas uit 2002 (NVL, 2002) staat dat hij algemeen en niet bedreigd is, en geen bescherming behoeft. Dat was niet alleen in Nederland het geval, maar overal ten noorden van de Alpen. Ook op de Rode Lijst van 2010 is hij als thans niet bedreigd beoordeeld. Nu is dat beeld volkomen anders: in een groot deel van Europa is hij snel zeldzaam geworden en is nu zelfs op Europese schaal bedreigd. Van alle ven- en hoogveenlibellen is de snelle en onverwachte afname van de zwarte heidelibel misschien nog wel de meest schokkende.

Griekse vuurjuffer

De meest bedreigde libel in Europa is de Griekse vuurjuffer. Deze komt maar op vijf plekken voor in Griekenland en Albanië en dat is meteen de hele wereldpopulatie. Ze leven in beekjes met galerijbos op de oever. Alle populaties zijn klein en lokaal met in totaal 500-1000 individuen. Kleine ingrepen op de verkeerde plek kunnen door vervuiling van het water, onttrekking van water of het verwijderen van vegetatie, in het water of op de oever, al tot het verlies van een populatie leiden. Het is van groot belang dat deze plekken snel een beschermde status krijgen.

Meer lezen?

De publicatie van de Europese Rode Lijst Libellen is te lezen in het Engels via onderstaande link:

[European Red List of Dragonflies & Damselflies \(Odonata\). De Knijf et al., 2024](#)

Literatuur

Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, NVL. (2002).

De Nederlandse libellen (Odonata) (Nederlandse Fauna; 4)-Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis. KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.

Wasscher, M. (1995). Voorlopige verspreidingsatlas.

Contactblad Nederlandse Libellenonderzoekers, 23(1), 3-3. ●

Kempense heidelibel.

Zwarte heidelibel.

Griekse vuurjuffer.

Het Beschermingsfonds

In 2023 is De Vlinderstichting het Vlinderstichting-beschermingsfonds gestart. Het fonds combineert een mensgerichte aanpak, ecologisch vakmanschap en een aanpakkersmentaliteit. Met dit fonds willen we vlinder- en insectensterfte tegengaan door in te zetten op goed beheer en praktische uitvoering. Voor soorten die het dringend nodig hebben, maar ook voor systeemherstel zodat de biodiversiteit mee profiteert. Zo gaan behoud en herstel hand in hand. Een soort die wel een extra steuntje in de rug kan gebruiken is de bruine eikenpage.

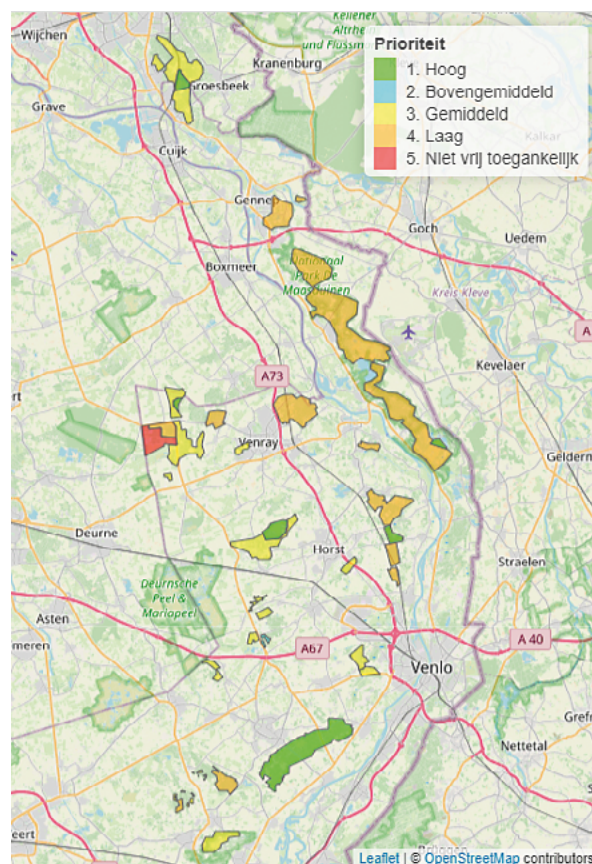
Tekst:
Wouter Oe
De Vlinderstichting

De bruine eikenpage is een zeldzame standvlinder. Hij komt voor op de hogere zandgronden in Zuid-Nederland en de duinen. Hij is afhankelijk van aanwezigheid van de waardplant (slecht groeiende kleine eikjes), balts/patrouillebomen (hogere eiken), nectarbronnen (vuilboom, braam en andere bloemen) en een beschut microklimaat (variatie in openheid, luwte en door de zon beschenen). In het bosbeheer van de afgelopen jaren is weinig ruimte geweest voor beheer gericht op deze factoren. In 2024 is De Vlinderstichting in samenwerking met Wilfred Alblas, werkzaam bij Het Limburgs Landschap, van start gegaan met een nieuwe impuls voor de bruine eikenpage in Limburg. De soort heeft het hier zwaar en komt ten opzichte van de vorige eeuw op veel minder plekken voor. Het blijft echter een lastige soort om te volgen. Daarom werd dit jaar tijdens de vliegtijd op locaties met hoge potentie gezocht naar de vlinder. Deze plekken werden geselecteerd volgens een kanskaart op basis van data uit het verleden en milieufactoren (figuur 1). Vervolgens werd in het veld bekeken of de plekken daadwerkelijk geschikt waren voor de soort.

Eerste stappen

De afname van de soort is in Limburg goed te merken. Waar hij vroeger nog verspreid over de Maasduinen voorkwam, is hij daar de laatste jaren ondanks zoekacties niet gevonden. Maar er is ook hoop, omdat nieuwe locaties nog af en toe worden ontdekt.

Door de inspanningen van vrijwilligers is de soort op de bekende vliegplaatsen in Limburg gevonden én zijn enkele nieuwe locaties gevonden. Nadat in 2023 een nieuwe vliegplaats werd ontdekt op Vliegbasis De Peel is deze in 2024 opnieuw bezocht. Op de vliegbasis bleek hij op verschillende plekken aanwezig (zie ook *Tamme kastanje*, pagina 26). In de Heldense bossen, waar de soort in 2023 werd ontdekt,

Figuur 1. Potentiële gebieden voor de bruine eikenpage, op basis van een kanskaart van de soort (bron: Wouter Oe).

zijn dit jaar ook meerdere waarnemingen gedaan. Ook in het cultuurlandschap richting Maasbree werd een waarneming gedaan. In het gebied Boekenderbos, de Heldense Bossen en Waterbloem bij Roggel is de soort nu verspreid gezien. De kans is aanwezig dat hij verspreid door dit gebied voorkomt, op plekken met geschikte habitat.

Op de Mulderskop bij Malden, bij de Hamert in de Maasduinen en op de Gelderse Heide bij attractiepark Toverland werd specifiek voor de bruine

voor de bruine eikenpage

ZO KAN HET OOK

In de Heldense Bossen opereert de Vereniging Bosbeheer Peel en Maas. Tot voor kort was de bruine eikenpage niet bekend uit deze bossen. Sinds enkele jaren wordt echter op bepaalde plekken bosbeheer uitgevoerd om de biodiversiteit te vergroten. Dit beheer zorgt voor meer structuurvariatie binnen de arme dennenbossen op de zandgronden. Toevallig profiteert de bruine eikenpage hier ook van. En met resultaat. Met de ontdekking van de bruine eikenpage in deze bossen in 2022, is er reden te meer om dit beheer voort te zetten!

Wouter Oe

Een van de potentieel kansrijke gebieden: het oude spoorlijntje ten oosten van de Mulderskop. Een hoge dichtheid bloeiend sporkehout en braam, in combinatie met lage eikenbomen.

Wouter Oe

Potentiële locatie Gelderse Heide, nabij Toverland. Relatief veel sporkehout en op open plekken veel zandblauwtjes zorgen voor geschikte nectarbronnen. Verspreid door het gebied staan veel jonge eiken.

eikenpage gezocht, maar is deze niet gevonden. Op deze locaties lijkt de habitat wel geschikt.

Hoe nu verder?

Door de verborgen levensstijl wordt de bruine eikenpage snel over het hoofd gezien. Hierdoor kan deze kleine vlinder onverwacht op meer plekken opduiken dan tot nu toe bekend. Nieuwe vindplaatsen in de afgelopen jaren bevestigen dat de soort lastig te volgen blijft. Het is van belang om in de omgeving van vliegplekken aan de slag te gaan met bosbeheer waar deze soort van profiteert. Het creëren van geleidelijke bosranden en open plekjes op regelmatige basis kunnen voor een mozaïek in het boslandschap zorgen. Juist die variatie heeft de bruine eikenpage zo hard nodig.

De bruine eikenpage staat onder druk, maar door gericht natuurbeheer en samenwerking worden nieuwe leefgebieden ontdekt en verbeterd. Voor ons is het duidelijk: biodivers bosbeheer om de vlinder te behouden en zijn leefgebied te versterken werpt zijn vruchten af. En daar zal niet alleen de bruine eikenpage van profiteren, maar ook andere soorten met een vergelijkbare habitat, zoals de zuidelijke tandvlinder. In de komende jaren zet De Vlinderstichting zich hier met behulp van het Vlinderstichting-beschermingsfonds extra voor in!

Meer lezen:

Alblas, W.F.G. & van Swaay, C.A.M. (2024). De Bruine eikenpage (*Satyrion ilicis*) in Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 113(4), 105-113. ●

Draag ook bij aan het Vlinderstichting-beschermingsfonds!

Of kijk eerst op www.vlinderstichting.nl/beschermingsfonds.

Waarom zijn er zo weinig vlinders?

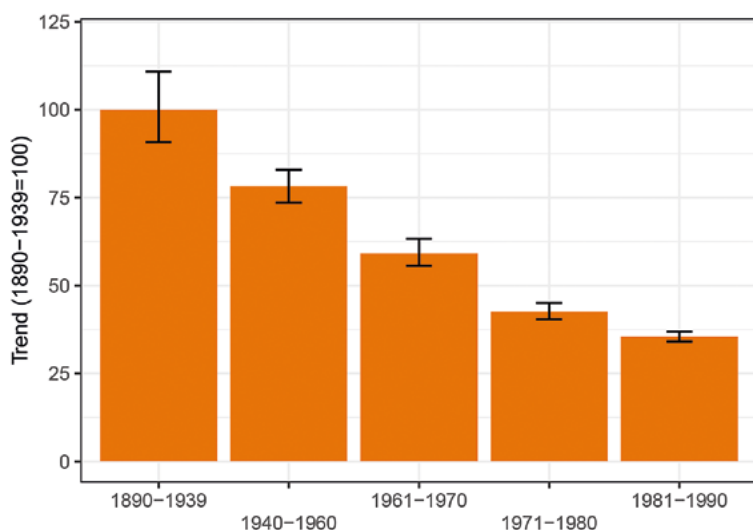
“Waarom zijn er zo weinig vlinders?” Dat was afgelopen jaar een veelgestelde vraag aan De Vlinderstichting. Of het nu in de natuur of in de tuin was, en of er veel bloemen waren of weinig, het viel veel mensen op dat er weinig vlinders waren. Klopt dat? En zo ja, hoe komt dat?

Tekst: **Chris van Swaay**
De Vlinderstichting
& **Bram Borkent**
CBS

Eerst maar even of het klopt. Daarvoor hebben we gelukkig de tellingen binnen het meetnet vlinders. De eerste ruwe berekeningen op basis van deze tellingen wijzen inderdaad op een slecht jaar. Of het nog slechter wordt dan 2023 (tot nu toe het slechtste jaar in het meetnet) zullen we de komende winter weten als het CBS de officiële indexen en trends heeft berekend, maar het is al wel duidelijk dat 2024 niet veel beter was dan 2023. Dus dat ‘weinig vlinders’ klopt wel, al waren er ook in 2024 soorten die het goed deden. Zo kon je in de nazomer op veel plekken tientallen dagpauwogen bij elkaar zien en deed het landkaartje het beter dan de voorgaande jaren – met dank aan de klimaatopwarming (= extra generatie) en het natte voorjaar (= sappige brandnetels). Of we daar zo blij mee moeten zijn is maar de vraag. Het is leuk, maar is het ook goed?

Achteruitgang, waardoor en waar?

Dat er de laatste jaren weinig vlinders zijn, komt niet zomaar. Daar gaat een hele geschiedenis aan vooraf.

Figuur 1. Historische verspreidingstrend van dagvlinders van 1890 tot en met 1990 (CBS et al., 2024).

Om te beginnen hebben we Nederland voor een groot deel ontgonnen en bijna elk stukje in gebruik genomen. Na ontginning kwam de ruilverkaveling en zijn we het land steeds intensiever gaan gebruiken. En of er nu een woonwijk of distributiecentrum op een vlinderplek komt, of dat er een grootschalig maisveld op wordt aangelegd, in beide gevallen verdwijnt leefgebied. Op een aantal algemene, mobiele en wijdverbreide soorten na raakten veel vlinders ‘opgesloten’ in natuurgebieden. Genetische uitwisseling tussen de gebieden was steeds minder mogelijk, en elk droog of juist nat jaar kon leiden tot het verdwijnen van populatie na populatie, terwijl herkolonisatie niet meer mogelijk was. Zeker wanneer het extreme droogte of natheid was.

Vermesting, verdroging, gif, enzovoort deden de rest en leidden tot een achteruitgang van 67% in de verspreiding van vlinders in de vorige eeuw (Van Strien et al., 2019; CBS et al., 2024a; figuur 1). In aantal vlinders zal de achteruitgang veel groter geweest zijn. Immers, voor een soort verdwijnt van een plek is hij al jaren achteruitgegaan. Pas als de laatste vlinder verdwijnt, gaat die plek op 'uit'.

Zo verdwenen in de periode tot 1990 maar liefst zeventien soorten vlinders uit Nederland (Van Swaay, 2019). De meeste daarvan vlogen in juni. De zogenaamde juni-dip is een typisch Nederlands verschijnsel. In andere landen is juni juist een uitstekend moment om vlinders te kijken: naar soorten die bij ons verdwenen zijn. Niet voor niets zijn de Eifel en Ardennen juist in juni geliefde excursiedoelen.

Vanaf 1990 tellen we vlinders in het meetnet vlinders. Samen met het CBS houden we bij hoe het met de vlinders gaat. De metingen laten een achteruitgang van meer dan 50% zien en 2023 was het slechtste jaar voor vlinders sinds meer dan dertig

jaar (figuur 2). Deze achteruitgang treft niet alleen zeldzame vlinders, maar ook algemene soorten als de kleine vos. Natuurlijk zijn er ook soorten die vooruitgaan, met dank aan de klimaatopwarming en hard werken van terreinbeheerders.

Waar was die achteruitgang het grootst? In 1990 kon je buiten de bebouwde kom nog veel vlinders zien. En niet alleen in natuurgebieden, maar ook in bermen, overhoekjes, vergeten stukjes en braakliggend terrein op het platteland. Buiten de bebouwde kom gingen de aantallen overal achteruit, het meest nog op het platteland. In de bebouwde kom bleef het aantal vlinders min of meer gelijk (figuur 3).

De oorzaken zijn divers

In de bebouwde kom wordt in sommige gemeenten veel aandacht gegeven aan een goed beheer (zoals Kleurkeur!), waarmee het aantal vlinders min of meer gelijk is gebleven.

Maar natuurgebieden laten een achteruitgang zien. Klimaatverandering en verdroging werken door tot

midden in natuurgebieden.

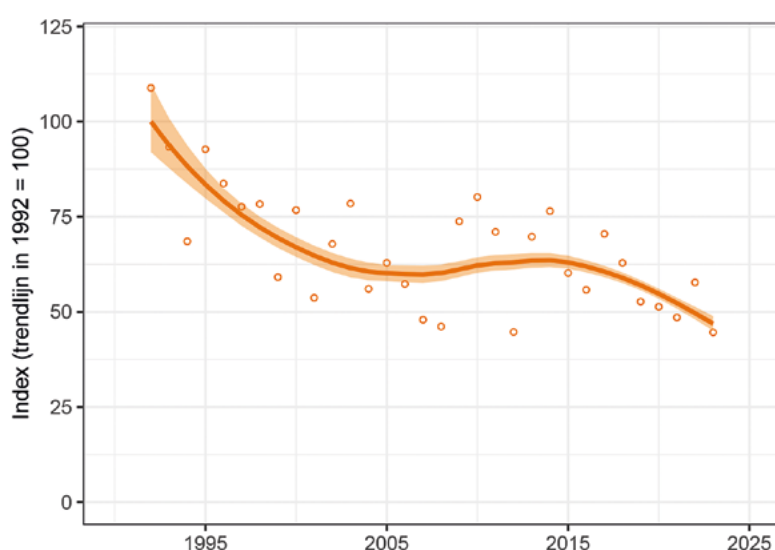
Bovendien is de achteruitgang in de natuurgebieden voor een belangrijk deel het gevolg van de stikstofdeken die over Nederland ligt, met verzuring, vermeting, vergrassing enzovoort tot gevolg. Vlinders zijn extra gevoelig voor een hoge stikstofdepositie, omdat dit kan leiden tot een verlaagde fosfaatbeschikbaarheid (Vogels et al., 2023). Insecten met een volledige gedaantewisseling hebben voor die metamorfose van rups naar vlinder juist behoefte aan fosfaat, omdat dat een belangrijk onderdeel is van eiwitten (Gallego-Zamorano et al., 2023).

Het grootste deel van Nederland is platteland, en daar hebben we sinds 1990 de meeste vlinders verloren. Daar gaat het vooral om bermen en andere kleine stukjes met vlinders. En al doen best wat boeren hard hun best om natuurmaatregelen te treffen, een combinatie van soms slecht beheer (geen Kleurkeur), intensief maaien of juist verruiging zijn zeker oorzaken, maar een recent artikel wijst op het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen als de belangrijkste

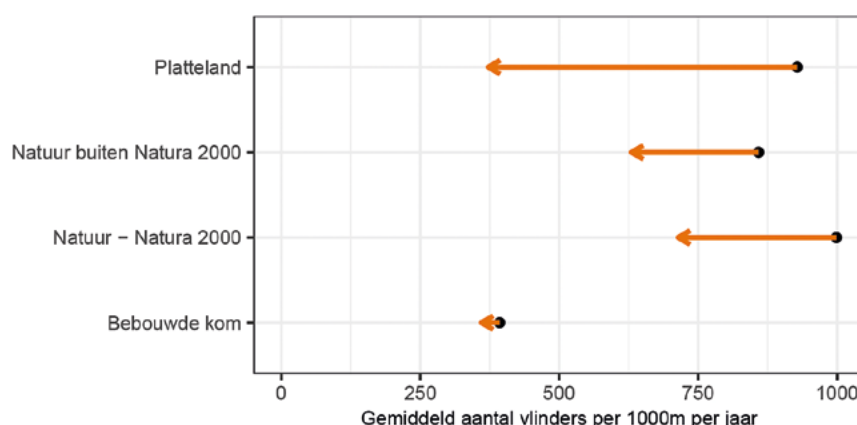
drijvende kracht achter de achteruitgang (Deynze et al., 2024). Nederland kent in Europa het hoogste pesticidegebruik per hectare (FAO, 2022), en hoewel de totale hoeveelheid bestrijdingsmiddelen sinds 2010 afneemt, neemt de afzet van middelen om insecten te bestrijden juist toe (CBS et al., 2024b). Er zijn recente aanwijzingen dat deze stoffen vervolgens ook neerdalen in beschermde natuurgebieden (Buijs et al., 2024).

Komt er na het slechtste vlinderjaar sinds de start van het meetnet vlinders in 1990 dan ook nog eens een voorjaar met veel slecht weer, dan hebben ook de 'gewone' soorten als bruin zandoogje en de witjes het moeilijk. En dan kan het iedereen opvallen dat er ineens erg weinig vlinders te zien zijn. ●

Literatuur
De literatuur bij dit artikel is te vinden via www.vlinderstichting.nl/tijdschrift/bronnen.

Figuur 2. Populatiertrend van dagvlinders vanaf 1992 (CBS et al., 2024).

Figuur 3. Verandering in het gemiddeld aantal vlinders per 1000 m tussen 1990 (zwarte stip) en 2023 als alle routes elk jaar elke week geteld zouden zijn.

Libellenfeest in de Oost

In de Oostelijke Rhodopen (Bulgarije) komen bijna 60 soorten libellen voor. Tijdens een voor vlinderliefhebbers georganiseerde groepsreis van 2 tot 9 juni 2024 kwamen we onverwacht veel en leuke soorten libellen tegen. Dit verslag gaat over de 28 soorten libellen die we hebben gefotografeerd en gedetermineerd tijdens deze reis.

In het zuiden van Bulgarije, grenzend aan Griekenland, liggen de Oostelijke Rhodopen. Deze regio kent honderden waterbronnen, waarvan sommige opdrogen in de zomer, maar andere constant water aanleveren. Het water uit deze bronnen stroomt grotendeels ongemoeid via stroompjes en beekjes naar de twee grotere rivieren (Arda en Byala Reka) in de regio, om uiteindelijk via de Evros uit te monden in de Middellandse Zee.

Tekst:

Fokko Erhart

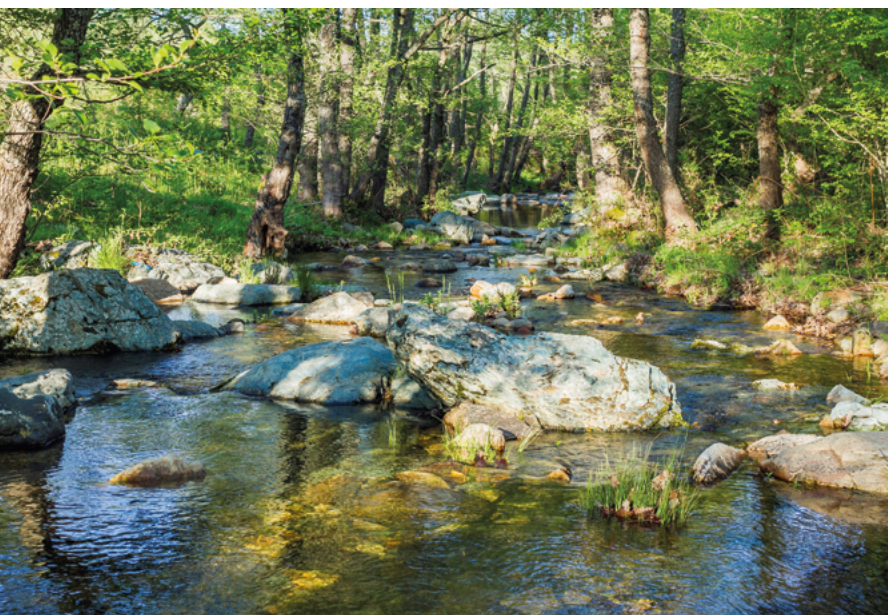
GRAZER Reizen

Harry Verkerk &

Yordan Kutsarov

Een klein beetje geschiedenis

Na de Tweede Wereldoorlog is de streek dunbevolkt geraakt. De ontvolking van de Oostelijke Rhodopen heeft tot gevolg gehad dat grote delen dichtgegroeid zijn met bos. Bossen die afgewisseld worden met extensief gebruikte begrazingsgebieden met her en der drinkpoelen voor het vee. Dichter bij de dorpen en op rijkere en goed bewerkbare delen langs bijvoorbeeld rivieren liggen iets intensiever gebruikte

Fokko Erhart

Een van de vele mooie plekjes tijdens de reis.

Harry Verkerk

Oriëntjuffer.

Harry Verkerk

De vaandeldrager is te herkennen aan de flapjes aan het achterlijf.

Fokko Erhart

Op verkenning langs een van de vele beken.

Oostelijke Rhodopen

Lijst met libellensoorten die we hebben gefotografeerd en gedetermineerd tijdens onze reis in juni 2024 in de Oostelijke Rhodopen.

NEDERLANDSE NAAM	WETENSCHAPPELIJKE NAAM
Beekjuffers	<i>Calopterygidae</i>
Bosbeekjuffer	<i>Calopteryx virgo festiva</i>
Weidebeekjuffer	<i>Calopteryx splendens</i>
Oriëntjuffers	<i>Euphaeidae</i>
Oriëntjuffer	<i>Epallage fatime</i>
Pantserjuffers	<i>Lestidae</i>
Tangpantserjuffer	<i>Lestes dryas</i>
Zwervende pantserjuffer	<i>Lestes barbarus</i>
Bruine winterjuffer	<i>Sympecma fusca</i>
Oostelijke houtpantserjuffer	<i>Chalcolestes parvidens</i>
Waterjuffers	<i>Coenagrionidae</i>
Gaffelwaterjuffer	<i>Coenagrion scitulum</i>
Watersnuffel	<i>Enallagma cyathigerum</i>
Lantaarntje	<i>Ischnura elegans</i>
Tengere grasjuffer	<i>Ischnura pumilio</i>
Kleine roodoogjuffer	<i>Erythromma viridulum</i>
Breedscheenjuffers	<i>Platycnemidae</i>
Blauwe breedscheenjuffer	<i>Platycnemis pennipes</i>
Glazenmakers	<i>Aeschnidae</i>
Grote keizerlibel	<i>Anax imperator</i>
Rombouten	<i>Gomphidae</i>
Kleine tanglibel	<i>Onychogomphus forcipatus</i>
Vaandeldrager	<i>Lindenia tetraphylla</i>
Bronlibellen	<i>Cordulegastridae</i>
Balkanbronlibel	<i>Cordulegaster heros</i>
Blauwoogbronlibel	<i>Cordulegaster insignis</i>
Korenbouten	<i>Libellulidae</i>
Platbuik	<i>Libellula depressa</i>
Gewone oeverlibel	<i>Orthetrum cancellatum</i>
Beekoeverlibel	<i>Orthetrum coerulescens</i>
Zuidelijke oeverlibel	<i>Orthetrum brunneum</i>
Witpuntoeverlibel	<i>Orthetrum albistylum</i>
Vuurlibel	<i>Crocothemis erythraea</i>
Bloedrode heidelibel	<i>Sympetrum sanguineum</i>
Zwervende heidelibel	<i>Sympetrum fonscolombii</i>
Bruinrode heidelibel	<i>Sympetrum striolatum</i>

Nancy Vos

Zuidelijke oeverlibel en oostelijke houtpantserjuffer.

landbouwgronden. Ondanks dat Bulgarije in 2007 is toegetreden tot de EU, kent deze streek nog steeds een extensief landgebruik. Een landgebruik dat ervoor zorgt dat er naast landbouw en bosbouw veel ruimte is voor de natuur. Hier is de waterkwaliteit goed, de lucht schoon en heerst er nog volop stilte. Kortom, een heerlijk gebied om een week doorheen te dwalen als natuurliefhebber.

Libellenwaarnemingen

We hebben vooral veel waterjuffers, breedscheenjuffers, rombouten en korenbouten gezien. Opvallend is dat we een aantal soorten pantserjuffers en waterjuffers hebben waargenomen die in Europa wijdverspreid zijn, maar voor zover bekend niet eerder in de Oostelijke Rhodopen zijn waargenomen (Marinov, 2004, Hilbers et al., 2023, Observado.org, iNaturalist.org), wat het extra leuk maakt om deze soorten op ons lijstje te noteren. Het gaat daarbij om: tangpantserjuffer, gaffelwaterjuffer, watersnuffel en kleine roodoogjuffer.

Harry Verkerk

Tangpantserjuffer.

Daarnaast hebben we een aantal soorten gezien waarvan de verspreiding in Europa beperkt is, maar die in Bulgarije wel regelmatig worden gezien, zoals: de oriëntjuffer, de oostelijke houtpantserjuffer en de Balkanbronlibel. De oriëntjuffer behoort tot de familie van de oriëntjuffers en is de enige soort binnen deze familie die in Europa voorkomt. De andere soorten binnen deze familie komen vooral in Azië voor. De Balkanbronlibel lijkt sterk op de bij ons voorkomende gewone bronlibel. Hij komt enkel in Europa voor en heeft een verspreiding van het oosten van Oostenrijk tot aan Griekenland.

Harry Verkerk

De meest bijzondere twee waarnemingen die we gedaan hebben, zijn de vaandeldrager en de blauwoogbronlibel. De eerste soort is een rombout die te herkennen is aan de 'flapjes' aan zijn achterlijf. Anders dan de meeste andere rombouten komt hij voor bij stilstaand water zoals meren en plassen of luwe plekken in grote rivieren. Zijn verspreiding loopt vanaf Italië oostwaarts tot aan Centraal-Azië met een zwaartepunt in de Balkan. De tweede soort behoort tot de bronlibellen en komt verspreid voor op de Balkan en in Turkije. Het is een prachtige libel en hij doet zijn naam eer aan met twee helderblauwe ogen. De soort komt voor langs snelstromende beken.

Tot slot

Voor een groepsreis met de focus op vlinders hebben we dus met ons allen een mooi rijtje libellensoorten genoteerd. Het laat zien dat het geen kwaad kan je ogen open te houden in de Oostelijke Rhodopen. Als je je camera in de aanslag houdt, kan je naast vele vlindersoorten ook met mooie waarnemingen (en foto's) van libellen thuiskomen!

Literatuur

Marinov, M. (2004). Dragonflies (Insecta: Odonata) of the Eastern Rhodopes (Bulgaria and Greece). *Biodiversity of Bulgaria*, 2, 221-235.

Hilbers, D., Vliegenthart, A., Tabak A., Dierickx, H. (2023). *Crossbill Nature Guides Rhodope Mountains – Bulgaria*. Crossbill Guides Foundation/KNNV. ●

De blauwoogbronlibel is een zeldzame verschijning op de Balkan en Turkije.

De vale stofuil in Nederland

Afgelopen nazomer druppelden er vanaf eind augustus ineens waarnemingen binnen van een zeer zeldzame trekvlinder in ons land, de vale stofuil *Athetis hospes*. Van deze soort waren tot nu toe nog maar enkele waarnemingen bekend vanuit Zuid-Nederland, met name uit Zeeland en één waarneming in Noord-Brabant. De vale stofuil komt voor in Zuid- en Oost-Europa.

Tekst & foto's:

Rik Wever

De Vlinderstichting

Deze soort is opvallend en onopvallend tegelijkertijd. De vlinders zijn vrij klein, bruin en hebben maar weinig tekening. Wel hebben veel exemplaren een lichte baan over de voorvleugel lopen, en bij enkele exemplaren zijn de uilenvlekjes zichtbaar. In een eerste oogopslag lijkt de vale stofuil wel wat op de in Nederland algemene zeggeboorder, maar hij is een stuk slanker. Verder zijn er maar weinig in Nederland voorkomende soorten die veel op de vale stofuil lijken. Wel zijn er binnen het genus *Athetis* een aantal andere soorten die op de vale stofuil lijken: *Athetis gluteosa* en *Athetis lepigone*. Deze soorten zijn echter nog veel zeldzamer of nog nooit in Nederland gezien, maar bijvoorbeeld al wel in Denemarken. We moeten dus nog steeds scherp blijven.

Op 22 augustus kwam de eerste melding van de vale stofuil dit jaar binnen, vanuit Zeeland. In de dagen daarop werden verspreid door het hele land exemplaren in de nachtvlinderdervallen en op de lakens aangetroffen. Het betrof niet enkel de zuidelijke provincies, ook in Groningen en Friesland werden exemplaren gevonden.

In België en Groot-Brittannië werd de vale stofuil nog vaker aangetroffen dan in Nederland. In ons land werd de soort dit jaar ongeveer twintig keer gezien, maar het is niet uitgesloten dat er in de aankomende maand nog meer exemplaren gezien zullen worden.

De plotselinge influx van deze soort is niet meteen goed te verklaren. Trekvlinders kunnen het ene jaar een influx hebben en het andere jaar helemaal niet gezien worden. Mogelijk had de vale stofuil in Zuid-Europa een goed jaar. Ook kan de zuidoostelijke wind een rol gespeeld hebben waardoor er exemplaren onze kant op geblazen zijn. Deze tijd van het jaar blijft altijd spannend met het oog op trekvlinders. Laten we vooral ook onze ogen open blijven houden voor andere leuke soorten trekvlinders uit het zuiden, want de vale stofuil is zeker niet de enige soort die dit jaar vaker gezien wordt dan anders. Zo worden ook de tandmot, oleanderpijlstaart en viervlakvlinder vaker gezien dan in andere jaren. Zelfs tot in november kunnen er nog zeldzame trekvlinders in Nederland opduiken. Het nachtvlinderseizoen is dus nog lang niet afgelopen! ●

Vale stofuil.

Tamme kastanje ook voor vlinders een lekkernij

Tamme kastanjes krijgen in de herfst onze volle aandacht. We weten menig boom te staan en als de kastanjes gevallen zijn, kunnen we ze gaan rapen. Een pijnlijk werkje om ze uit de stekelige bolsters te peuteren, maar dan heb je ook wat. De basis voor heerlijke kastanjesoep.

Tekst:

Wilfred Alblas &
Joost Uittenbogaard

In de zomer keurden we deze bomen eigenlijk geen blik waardig. Speuren naar dagvlinders doen we met de blik op bloeiende kruiden in graslanden, in de bloeiende braamstruwelen, en op vlinderstruiken of vuilbomen. Tot afgelopen juni dan.

Opgejut door De Vlinderstichting gingen we op zoek naar nog onbekende vliegplekken van bruine eikenpages in Noord-Limburg. Tussen de – sinds kort – bekende populaties op de Ophovense Zandberg en de Heldense Bossen ligt een bosrijk gebied dat luistert naar de welluidende naam Gruise Epper. Hier struinden we wat rond, tot ons oog viel op een bijzonder gevormde boom, waar wat bewoog. Er bleken 2 bruine en 1 gewone eikenpage op te zitten! De boom was een solitair staande tamme kastanje. De vlinders lieten zich zien door aan de boom te schudden. Steeds keerden ze weer terug. Ze zaten dus niet toevallig wat te zonnen, maar hadden

er echt iets te zoeken: nectar uit de lange bloemen waaruit later de kastanjes voortkomen.

Voor ons als eikenpage-freaks was dit nieuw. We waren wel gewend om braamstruwelen, vuilbomen en ook wel lindebomen te schudden, maar tamme kastanjes stonden nog niet op de radar. Nou kan één waarneming toeval zijn, of wellicht het gevolg van een lokaal tekort aan andere nectarbronnen.

Een week later deed zich de mogelijkheid voor dit te checken. We hadden vergunning van Defensie om bruine eikenpages te gaan zoeken op Vliegbasis De Peel. We waren daar nog nooit geweest, maar tot onze vreugde stonden hier aan de rand van een heideveld in de volle zon, rijkbloeiende tamme kastanjabomen. En warempel: ook hier vonden we na wat schudden zowel bruine als gewone eikenpages foeragerend op de bloemen.

Zowel lindes als tamme kastanjes worden in toenemende mate aangeplant in het moderne bosbeheer. Een van de redenen is het vergroten van de soortensamenstelling in bossen. Dat zorgt voor risicospreiding nu steeds meer boomsoorten het moeilijk hebben door droogte of verzuurde bodems. Tamme kastanjes kunnen als zuidelijke soort naar verwachting goed tegen het klimaat van de toekomst. Wel moeten we goed opletten waar we deze soort toepassen. Tamme kastanje is een soort die traag afbreekbaar en verzurend strooisel produceert. Daarnaast heeft hij, behalve als nectarplant, weinig toegevoegde waarde voor de biodiversiteit. Ook is de soort potentieel invasief. Dat heeft nog niet tot problemen geleid, maar mochten er situaties ontstaan waarin andere soorten uitvallen, zou dat wel kunnen gebeuren.

Toch is er wat ons betreft, nu een goede reden om de tamme kastanje te koesteren: ze zijn goed voor kleine pages. Dus als je een tamme kastanje ziet bloeien: schudden maar! ●

Wilfred Alblas

Joost Uittenbogaard

Boven: Op zoek naar bruine eikenpage.

Onder: Bruine eikenpage op tamme kastanje.

Geef meer met dezelfde gift

Wist je dat je met een periodieke schenking méér kunt betekenen voor vlinders en libellen, zonder meer te betalen? Bij een periodieke schenking geef je minimaal vijf jaar achter elkaar een vast bedrag. Dat is goed nieuws voor vlinders zoals deze gekraagde wespvlinder. Extra mooi: jouw jaarlijkse schenkingen zijn volledig fiscaal aftrekbaar. Zo kun je méér geven voor hetzelfde bedrag.

Wil je ook meer doen voor
vlinders en libellen?

Meer informatie vind je op onze website:
www.vlinderstichting.nl/schenken-met-belastingvoordeel

Elke editie van Vlinders vertellen onze projectleiders u wat zij over vlinders en libellen gelezen (en geschreven) hebben in wetenschappelijke literatuur.

Tekst: Zuurstof en aquatische insecten

Roy van Grunsven

De Vlinderstichting

Zuurstof is essentieel, niet alleen voor ons, maar ook voor insecten. Maar zuurstof heeft een keerzijde: hoge zuurstofgehalten zijn zeer schadelijk en bij te lage gehalten leidt het tot oxidatieve stress waardoor we verouderen. De zuurstofgehalten in het lichaam moeten dus binnen een beperkte bandbreedte blijven. Insecten reguleren zuurstof in hun weefsels vrij strikt. Zo kunnen ze minutenlang stoppen met ademen door hun ademopeningen af te sluiten als er voldoende zuurstof is. De verwondering was daarom groot toen gevonden werd dat de zuurstofgehalten in het lichaam van insecten behoorlijk kan variëren. In een nieuwe studie rapporteren onderzoekers van de Radboud Universiteit in Nijmegen en de University of Montana de zuurstofgehalten van zowel juveniele als volwassen levensstadia van vijftien verschillende soorten insecten verspreid over negen verschillende ordes. Een opvallend

resultaat is dat soorten met aquatische juvenielen zeer lage zuurstofgehalten in hun lichaam hebben. Veel lager dan de volwassen stadia en ook lager dan de juvenielen van terrestrische insecten die zuurstof uit de lucht opnemen. Het is een aanpassing die nog niet bekend was, maar verklaard kan worden door de lage beschikbaarheid van zuurstof in water. Hoe lager het zuurstofgehalte in het lichaam van het insect is ten opzichte van de omgeving, hoe sneller de diffusie gaat, waardoor sneller zuurstof opgenomen kan worden. Het bleek dat waterinsecten het zuurstofgehalte in hun lichaam actief laag houden; het doorborrelen van water met extra zuurstof in het aquarium leidde niet tot hogere gehalten in het dier. Libellenlarven, in dit geval die van een Amerikaanse glazenmaker, hebben een hogere zuurstofconcentratie dan andere aquatische insecten, maar nog altijd lager dan de adulte libellen die lucht ademen. Mogelijk houden deze larven hogere gehalten aan als voorraad om te

gebruiken tijdens flinke activiteit, bijvoorbeeld het ontsnappen aan vissen. Maar het maakt de opname van zuurstof waarschijnlijk lastiger en kan ook gevolgen hebben tot oxidatieve stress. Onder hogere temperaturen, zoals nu aan de hand is met de klimaatopwarming, kan er minder zuurstof aanwezig zijn in water. Hierdoor kunnen problemen met de zuurstofhuishouding een rol spelen bij de recente afname van noordelijke soorten, maar is tot nu toe erg onderbelicht.

Birrell, J. H., Verberk, W. C. E. P., & Woods, H. A. (2024). Consistent differences in tissue oxygen levels across 15 insect species reflect a balance between oxygen supply and demand and highlight a hitherto unknown adaptation for extracting sufficient oxygen from water. *Current Research in Insect Science*, 100095 ●

Christophe Brochard

Larve vroege glazenmaker.

Boeken

Nieuw! Veldgids Dagvlinders

De beste vlindergids voor Noordwest-Europa is weer beschikbaar! Nu compleet geactualiseerd met nieuwe soorten, foto's en kaarten. Na het verschijnen van de vorige versie van de Veldgids Dagvlinders in 2014 is er veel gebeurd bij de dagvlinders in Noordwest-Europa. Zo heeft de oostelijke vos vanuit het oosten het gebied bereikt. En het scheefbloemwitje kwam uit het zuiden en is inmiddels een vaste bewoner van volkstuintjes en parken geworden.

Met deze nieuwe vlindergids kan iedere liefhebber alle 150 soorten dagvlinders van Noordwest-Europa snel en betrouwbaar herkennen. Gedetailleerde foto's van de boven- en onderzijde van de vlinders maken herkenning gemakkelijk. Met compacte informatie over de kenmerken, vliegtijd, zeldzaamheid en verspreiding.

- Alle 150 soorten dagvlinders van Noordwest-Europa herkennen
- Per soort veldkenmerken, vliegtijd, verspreiding, waardplanten en zeldzaamheid
- Heldere determinatiesleutels voor de families en soorten
- Duidelijke foto's van de boven- en onderkant van de vleugels van het mannetje én vrouwtje
- Uitgeknipte beelden van vlinders op ware grootte (nieuw!)
- Foto's uit de vrije natuur, waaronder ook eitjes, rupsen en poppen
- Waarnemingstips voor moeilijke soorten
- Vliegtijdtabellen en verspreidingskaartjes
- Soortnamen in het Engels, Frans en Duits

De 'Veldgids Dagvlinders' brengt relevante informatie fraai en overzichtelijk in beeld. Hierdoor is deze gids toegankelijk voor zowel professionals als beginners.

Irma Wynhoff, Chris van Swaay en Pieter Vantieghem, *Veldgids Dagvlinders*, KNNV Uitgeverij 2024. ISBN 978 90 501 1872 9

Prijs in de Vlinderwinkel: € 39,95

Giften

Bijzondere giften

Uit de nalatenschap van mevrouw H.J.S. ontvingen wij € 10.000. Dat bedrag komt ten goede aan het Vlinderstichting-beschermingsfonds. Donateur P.C.B. uit T. schonk € 1.000 aan het Vlinderstichting-beschermingsfonds. Ook donateur J.J.V. uit N. schonk aan het Vlinderstichting-beschermingsfonds: € 4.000. Daarnaast mochten wij een mooie gift van € 2.500 ontvangen van C.D.J.

Alle gulle gevers hartelijk dank!

Fiscus

Wist u dat u (middel)grote bedragen fiscaal voordelig kunt schenken? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag aan De Vlinderstichting te schenken. U kunt die gift aftrekken voor de inkomstenbelasting. Wilt u een periodieke schenking doen, dan kunt u een machtigingsformulier downloaden op www.vlinderstichting.nl/schenken-met-belastingvoordeel. Ook eenmalige giften kunt u aftrekken voor de belasting, mits u aan het drempelbedrag komt van 1% van uw belastbaar inkomen.

Nalaten

Neemt u een schenking aan De Vlinderstichting op in uw testament? Dan steunt u ons enorm in onze strijd voor een gezonde natuur. Er komen steeds weer nieuwe generaties mensen. Mensen die wij, hopelijk dankzij u, kunnen aanspreken. Om de toekomst veilig te stellen voor volgende generaties vlinders en libellen. Wij zijn daar erg blij mee. Over erfstellingen en legaten hoeft De Vlinderstichting geen belasting te betalen. Een prettig idee!

Voor meer informatie kunt u bellen of mailen met Rian Boekhorst, 0317-30 52 08 of rian.boekhorst@vlinderstichting.nl. Zij stuurt u ook graag de brochure *Als een koninginnenpage – uw testamentaire schenking aan De Vlinderstichting* toe.

ANBI

De Vlinderstichting is erkend als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling), dus wij hoeven over de ontvangen giften geen belasting te betalen.

In 't kort

Oud-directeur te gast in Toekomst voor Natuur

Jan van der Made, medeoprichter en oud-directeur van De Vlinderstichting, is te gast bij de podcast *Toekomst voor Natuur*. Anthonie Stip spreekt in deze aflevering met Jan over, hoe kan het ook anders, vlinders. Samen met Chris van Swaay, projectleider bij De Vlinderstichting, bliken ze terug op de ontwikkelingen in de vlinderstand sinds de jaren 60.

Zijn er tegenwoordig echt zoveel minder vlinders? En welke soorten zijn er verdwenen? Hoe was dat voor Jan om mee te maken? Jan blikt terug op zijn beginjaren bij De Vlinderstichting waarin hij veel voor elkaar wist te krijgen. Ook vertelt hij over zijn onderzoek aan nachtvlinders op Voorne in de jaren 60. Hoe ging dat eraan toe, zonder de moderne technieken van nu? En hoewel er nog maar weinig vlinders zijn, is er ook reden voor optimisme. Chris vertelt over nieuwe ontwikkelingen die op Europese schaal voor vlinders goed nieuws betekenen.

Beluister deze en vele andere interessante afleveringen via jouw favoriete podcastplatform.

www.vlinderstichting.nl/toekomstvoornatuur

De weg van de dodo

Drie mensen zetten alles op alles om één diersoort, of zelfs een heel ecosysteem, te redden van de ondergang, want van de Nederlandse biodiversiteit is nog maar een fractie over. Maar de natuurbeschermers lopen tegen net zoveel obstakels op als de dieren waar ze voor vechten.

Jennifer Pettersson volgde deze drie natuurbeschermers over een periode van twee jaar voor *De weg van de dodo*, een tragikomische podcastserie van de NTR over de haast onmogelijke opdracht om de natuur te redden van de mens.

In deze podcast speelt ook projectleider Irma Wynhoff een rol, samen met haar geliefde donker pimperlblauwtje. Een extreem veeleisend beestje dat door een reeks verpletterende menselijke fouten dit jaar niet meer is gezien in Nederland.

De weg van de dodo is te beluisteren via de website en app van NPO Radio 1, de gratis NPO Luister-app en andere podcastplatforms.

Kom naar de **Landelijke Dag** van De Vlinderstichting. Een inspirerende dag vol leerzame lezingen, gezelligheid en de mogelijkheid om te praten met onze medewerkers of andere vlinder- en libellentiefhebbers.

zaterdag 1 maart 2025

Meer info volgt in de volgende 'Vlinders' of meld je aan voor de *nieuwsbrief*.

[advertentie]

[advertentie]

Antonie aan tafel met Jan voor de podcast *Toekomst voor Natuur*.

Koop vlinderproducten in onze webwinkel

In samenwerking met Vivara en andere partners bieden wij veel producten aan op onze webwinkel. Een deel van de opbrengst is voor De Vlinderstichting! Je kunt ze bestellen op www.vlinderstichting.nl/vlinderwinkel.

Cruydt & Hoeck
WILDELIEDEREN

Vlinder Hoeckje

In dit speciaal samengestelde pakket door Cruydt-Hoeck en De Vlinderstichting vind je zowel waardplanten (voedselplanten voor de rupsen) als belangrijke nectarplanten (planten waar vlinders nectar drinken). Alle planten zijn inheems en biologisch. Een mooie toevoeging in elke tuin!

Prijs: € 49,95

Online libellencursus

Lastig hoor, libellen herkennen. Leer het nu gemakkelijk online met een van de libellencursussen. Er is een beginnerscursus en voor wie toe is aan een stapje verder zijn er drie gevorderdencursussen.

Prijs: € 7,50

Veldgids Dagvlinders

Met deze nieuwe vlindergids kan iedere liefhebber alle 150 soorten dagvlinders van Noordwest-Europa snel en betrouwbaar herkennen. Gedetailleerde foto's van de boven- en onderzijde van de vlinders maken herkenning gemakkelijk. Met compacte informatie over de kenmerken, vliegtijd, zeldzaamheid en verspreiding. De 'Veldgids Dagvlinders' brengt relevante informatie fraai en overzichtelijk in beeld. Hierdoor is deze gids toegankelijk voor zowel professionals als beginners.

Prijs: € 39,95

Planten voor vlinders

Bij de verkoop van planten, bloembollen en vlinderartikelen werkt De Vlinderstichting samen met Vivara Natuurbeschermingsproducten. Een deel van jouw aankoopbedrag komt ten goede aan vlinderbescherming.

Minigids Vlinders

Met deze handige uitvouwkaart leer je in één oogopslag alle Nederlandse dagvlinders herkennen. Afmetingen, determinatiekenmerken en vliegtijden maken herkenning extra makkelijk. Met tips voor het herkennen van moeilijke soorten.

Dit gidsje is het welkomstgeschenk voor nieuwe donateurs. Ideaal dus om mensen die er nog niet zoveel van weten kennis te laten maken met vlinders.

Prijs: € 10,00

Verrekijkers

Pentax Papilio II

Bij het kijken naar vlinders en libellen is het reuzehandig om een verrekijkertje bij de hand te hebben. Deze kijkers kan je scherpstellen tot op 50 cm.

6,5 x 21

Prijs: € 157,- **Donateursprijs: € 137,-**

8,5 x 21
Prijs: € 179,- **Donateursprijs: € 159,-**

Ton Hagen

Zuidelijke worteluil na lange tijd weer in Nederland gezien

In de afgelopen tijd zijn er in ons land verschillende zeldzame trekvlinders gezien uit Zuid- en Zuidoost-Europa. Een wel heel bijzondere waarneming was die van een zuidelijke worteluil. Deze werd in de nacht van 15 op 16 september gevangen in de lichtval van Monica Bosvrouw in Gouda. Ton Hagen, net als Monica lid van een regionaal nachtvlindergroepje, werd ingeseind en kon de vlinder mooi fotograferen. Hij bracht ons op de hoogte van deze waarneming en stuurde een aantal foto's via de mail. Het betreft voor zover bekend het derde exemplaar voor Nederland van de zuidelijke worteluil.

Stefan Franke

Influx van de tandmot

In de maand september kwam er in ons land (en omliggende landen) een influx(je) op gang van de tandmot. In Zuid-Europa is deze soort algemeen, maar in Nederland waren tot aan dit jaar nog maar enkele waarnemingen bekend. Dit jaar zijn er echter tientallen exemplaren gezien, verspreid over het hele land. De tandmot is een soort grasmot met een vrij opvallende tekening, vooral de zwarte 'tandjes' bij de franje van de voorvleugel zijn opvallend. Ondanks dat er dit najaar veel exemplaren gezien zijn, kan de soort gezien ons klimaat met toch wel koude winters zich waarschijnlijk niet voortplanten.

Silvio Lindhout

Rups van de kleine weerschijn gevonden!

De kleine weerschijnvlinder is nog steeds erg zeldzaam in ons land, maar de laatste jaren wordt de soort steeds vaker gezien, voornamelijk in Zuid-Limburg. Dit jaar werd ook een copula gezien en op 18 augustus was er zelfs een rupsenvondst nabij Epen. Silvio Lindhout vond de rups op wilg en kon deze goed documenteren. We verwachten dat de kleine weerschijnvlinder zich in de aankomende jaren verder zal verspreiden, maar zo'n rupsenvondst is toch spectaculair!